ความสัมพันธ์ระหว่างผลการตรวจสอบคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ

วศินี ธรรมศิริ

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
wasinee_tha@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนด้านคุณภาพทั้ง 6 ด้านของสำนักงานบัญชี กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ กลุ่มตัวอย่างคือบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยจำนวน 528 บริษัท และเป็นข้อมูล ณ ปีบัญชี 2565 ผลของการวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือคือ multiple regression หรือ สมการถดถอยเชิงพหุ ไม่พบหลักฐานแสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่าง การสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี ซึ่งวัดค่า โดยรายการคงค้างที่ผิดปกติตาม Yoon Model ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่สำนักงานบัญชีมีคุณภาพที่ไม่ได้แตกต่างกันอย่างมีสาระสำคัญจนส่งผลต่อคุณภาพของงบการเงิน สำนักงานบัญชีที่ไม่เปิดเผยรายงาน อาจจะมีคะแนนไม่ต่างจากสำนักงานบัญชีที่เลือกจะเปิดเผยรายงาน สำหรับผลที่ได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบตามมาตรฐานการควบคุมคุณภาพ ฉบับที่ 1 พบว่า คะแนนขององค์ประกอบที่ 5 คือ ด้านการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ผิดปกติ กล่าวคือ งบการเงินที่ตรวจโดย สำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนด้านองค์ประกอบด้านการปฏิบัติงานสูง ซึ่งหมายถึงมีคุณภาพด้านการปฏิบัติงานต่ำ กลับมีรายการคงค้างที่ผิดปกติต่ำกว่างบการเงินที่ตรวจโดยสำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนซึ่งสะท้อนคุณภาพด้านการปฏิบัติงานที่ดีกว่า อาจแปลได้ว่า สำนักงานบัญชีที่มีปัญหาด้านการปฏิบัติงาน ใช้ความระมัดระวังในการทำงานมากขึ้น

คำสำคัญ: รายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพสำนักงานบัญชี TSQC1 คุณภาพงานสอบบัญชี

The relationship between accounting firm quality control rating by the SEC and audit quality as measured by abnormal accrual.

Wasinee Thammasiri

School of Accountancy, University of the Thai Chamber of Commerce
wasinee_tha@utcc.ac.th

Abstract

This research studies the relationship between the voluntary disclosure of the Security and Exchange Commission reports of the audit quality control system and audit quality. In addition, this study explores the relationship between the 6 quality aspects of accounting firm and audit quality. The audit quality is measured by abnormal accruals by Yoon model. The samples used in the model are 528 listed companies with fiscal year end in 2022. The tool in the research is multiple regressions. The results do not show a statistically significant relationship between the voluntary disclosure of the Security and Exchange Commission reports of the audit quality control system and audit quality. The results may indicate that accounting firms have similar quality. For the quality aspects of accounting firm based on TSQC1, the score of the 5th component, which is the operational aspect, has a negative relationship with the absolute value of abnormal accruals. Financial statements audited by accounting firms with high score on operational components (lower operational quality) , Instead, have lower abnormal accruals than the financial statements audited by accounting firms that received scores that reflected better operational quality. This could be interpreted as accounting firms with operational problems exercising rigorous conservatism.

Keywords: Accounting Firm Inspection Report, TSQC1, Audit Quality

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์มีการเสนอขายหุ้นให้แก่สาธารณะ จำนวนผู้ถือหุ้นแต่ละบริษัทมีเป็นจำนวนมาก และมีผู้มีส่วนได้เสียของบริษัทเป็นจำนวนมากเช่นกัน หากมีความผิดพลาดในการดำเนินกิจการ จะก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประชาชนเป็นวงกว้าง เพื่อยกระดับการกำกับดูแลกิจการ และการเปิดเผยข้อมูลของบริษัทให้แก่ผู้มีส่วนได้เสียอย่างเป็นธรรม พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 กำหนดให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และบริษัทที่เสนอขายหุ้นที่ออกใหม่หรือหลักทรัพย์ออกใหม่ เช่น หุ้นกู้ ตั๋วเงิน ใบสำคัญแสดงสิทธิ ต่อประชาชนหรือบุคคลใดๆ ต้องจัดทำและนำส่งงบการเงินรายไตรมาสที่ผู้สอบบัญชีได้สอบทานแล้ว และงบการเงินประจำงวดบัญชีที่ผู้สอบบัญชีตรวจสอบและแสดงความเห็นแล้ว รวมถึงรายงานประจำปี เพื่อให้ข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในปี 2565 สำนักงาน ก.ล.ต. ได้ออกหนังสือถึงบริษัทจดทะเบียน ตามหนังสือเลขที่ กลต.กส.(ว) 7/2565 เรื่อง การเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีบนเว็บไซต์ของสำนักงาน ก.ล.ต. เพื่อแจ้งว่าในแต่ละปี สำนักงาน ก.ล.ต จะเข้าตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีเพื่อให้มั่นใจว่า สำนักงานสอบบัญชีในตลาดทุน มีระบบควบคุมคุณภาพงานที่เพียงพอและน่าเชื่อถือว่าจะสามารถดูแลให้ผู้สอบบัญชีที่สังกัดสำนักงานสอบบัญชีปฏิบัติงานให้เป็นไปตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่อง โดยสำนักงาน ก.ล.ต. ได้ออกรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีให้แก่สำนักงานสอบบัญชีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สำนักงานสอบบัญชีนำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบการพิจารณาพัฒนาคุณภาพงานสอบบัญชีให้ดียิ่งขึ้นต่อไป และกรรมการตรวจสอบได้ให้ความสำคัญกับคุณภาพงานสอบบัญชีใน

กระบวนการคัดเลือกผู้สอบบัญชีเพิ่มมากขึ้น โดยสำนักงาน ก.ล.ต. แจ้งแก่สำนักงานสอบบัญชีเพื่อให้เปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี ทั้งนี้ สำนักงานบัญชีที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงาน ก.ล.ต. 10 แห่ง จากทั้งหมด 32 แห่ง มีการเปิดเผยรายงานดังกล่าวโดยสมัครใจในปี 2565 เป็นครั้งแรก โดยเป็นที่น่าจะสนใจว่า คะแนนประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี จะเป็นตัวสะท้อนคุณภาพของการปฏิบัติงานสอบบัญชีของสำนักงานนั้นๆหรือไม่

ในรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี มีการเปิดเผยคะแนนประเมินในแต่ละองค์ประกอบตามมาตรฐานการควบคุมคุณภาพ ฉบับที่ 1 โดยองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ 1. ความรับผิดชอบของผู้นำต่อคุณภาพภายในสำนักงาน (Leadership Responsibilities for Quality within the Firm) 2. ข้อกำหนดด้านจรรยาบรรณที่เกี่ยวข้อง (Relevant Ethical Requirements) 3.การตอบรับงานและการคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์กับลูกค้าและงานแต่ละงาน (Acceptance and Continuance of Client Relationships and Specific Engagements) 4. ทรัพยากรบุคคล (Human Resources) 5. การปฏิบัติงาน (Engagement Performance) และ 6. การติดตามผล (Monitoring)

คุณภาพงานสอบบัญชีสามารถวัดได้จากหลายตัว ในงานวิจัยนี้ จะวัดคุณภาพงานสอบบัญชีผ่านคุณภาพงบการเงินที่ผู้สอบบัญชีได้ทำการตรวจสอบ เพราะหากคุณภาพงานสอบบัญชีดี หมายถึงผู้สอบบัญชีจะสามารถตรวจสอบพบรายการที่ผิดปกติและให้ลูกค้าแก้ไขงบการเงินก่อนที่งบการเงินจะออกสู่สาธารณะได้ ทั้งนี้ คุณภาพงบการเงินสามารถวัดได้หลายวิธี แต่ในงานวิจัยนี้ จะวัดคุณภาพงบการเงินผ่านคุณภาพกำไร โดยพิจารณาว่า บริษัทมีรายการคงค้างที่ผิดปกติหรือไม่ ซึ่งรายการคงค้างที่ผิดปกติ เป็นข้อบ่งชี้ว่างบการเงินอาจมีการตกแต่งตัวเลขกำไร โดยรายการคงค้างที่ผิดปกติวัดด้วย Yoon et al. 2006 model เนื่องจากเป็น model ที่เหมาะสมกับประเทศในแถบเอเชีย และประเทศที่ตลาดทุนไม่ได้พัฒนาอย่างก้าวหน้าอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา

งานวิจัยนี้ ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลการประเมินการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ โดยจะเปรียบเทียบระดับรายการคงค้างที่ผิดปกติในงบการเงินของบริษัทที่เป็นลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีที่มีการเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงาน 10 แห่ง เนื่องจากการเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงาน เป็นการเปิดเผยโดยสมัครใจ งานวิจัยนี้ จึงต้องการศึกษาว่า สำนักงานบัญชีที่มีการเปิดเผยรายงานกับที่ไม่เปิดเผยรายงาน มีคุณภาพที่แตกต่างกันหรือไม่ โดยจะมีการเปรียบเทียบรายการคงค้างที่ผิดปกติในงบการเงินของบริษัทที่เป็นลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีที่มีการเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานกับสำนักงานสอบบัญชีที่ไม่เปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงาน

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนด้านคุณภาพทั้ง 6 ด้านของสำนักงานบัญชี กับคุณภาพงานสอบบัญชี

ขอบเขตการศึกษา

งานวิจัยนี้ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนด้านคุณภาพทั้ง 6 ด้านของสำนักงานบัญชีกับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้ มาจากเว็ปไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งเปิดเผยรายชื่อผู้สอบบัญชีที่ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงาน เพื่อเป็นผู้สอบบัญชีบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์และสำนักงานบัญชีที่สังกัด โดยมีรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีแนบอยู่ 10 สำนักงาน ข้อมูลในรายงานทางการเงิน มาจากงบการเงินของบริษัท และจากฐานข้อมูลในระบบของ Refinitiv Eikon ปีที่ศึกษาคือปี 2565 งานวิจัยนี้จะใช้ข้อมูลที่ไม่รวมข้อมูลกองทุน ทรัสต์ บริษัทประกัน ธนาคาร บริษัทหลักทรัพย์ เนื่องจากองค์ประกอบของงบการเงินมีความแตกต่างกับบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นๆ จึงทำให้การคำนวนรายการคงค้างที่ผิดปกติแตกต่างกับของบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น และทำให้การเปรียบเทียบอาจไม่มีความเหมาะสม หลักจากหักตัวอย่างที่ข้อมูลไม่ครบถ้วน ทำให้ได้ตัวอย่างที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐานจำนวน 518 บริษัทจดทะเบียน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี และความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนด้านคุณภาพทั้ง 6 ด้านของสำนักงานบัญชี กับคุณภาพงานสอบบัญชี

แนวคิด ทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับการสอบบัญชี

นิพันธ์ เห็นโชคชัยชนะ และ ศิลปพร ศรีจั่นเพชร ได้อ้างถึงความหมายของการสอบบัญชีจากสมาคมการบัญชีอเมริกันไว้ว่า การสอบบัญชีคือกระบวนการของการรวบรวมและการประเมินหลักฐานเกี่ยวกับสารสนเทศ เพื่อระบุและรายงานเกี่ยวกับระดับความสอดคล้องต้องการของสารสนเทศนั้นกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการสื่อสารผลลัพธ์ให้ผู้ใช้ที่สนใจ การสอบบัญชีควรปฏิบัติโดยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีความเป็นอิสระ และจากนิยามขั้นต้นผู้เขียนได้ระบุว่าการสอบบัญชีเกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

1. การรวบรวมและการประเมินหลักฐาน หลักฐานการสอบบัญชีหมายถึงข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดๆที่ผู้สอบบัญชีได้รับและใช้เป็นเกณฑ์ในการสรุปว่าข้อมูลหรือสารสนเทศที่ตรวจสอบนั้นแสดงไว้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผู้สอบบัญชีมีหน้าที่รวบรวมหลักฐานการสอบบัญชีให้เพียงพอและเหมาะสม โดยใช้วิธีการตรวจสอบและประเมินหลักฐานการสอบบัญชีนั้น เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการรายงาน

2. สารสนเทศและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้สารสนเทศที่ตรวจสอบนั้นควรอยู่ในรูปแบบที่สามารถพิสูจน์ได้และมีหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ผู้สอบบัญชีสามารถนำมาใช้ประเมินสารสนเทศดังกล่าวได้ หลักเกณฑ์ที่ผู้สอบบัญชีใช้ในการประเมินขึ้นอยู่กับลักษณะของสารสนเทศที่ตรวจสอบ เช่น การตรวจสอบงบการเงินจะใช้หลักเกณฑ์ที่เรียกว่ามาตรฐานการรายงานทางการเงิน แต่ถ้าเป็นการตรวจสอบภาษีอากรจะใช้หลักเกณฑ์ที่เรียกว่าประมวลรัษฎากร เป็นต้น Hanchokchaichana and Sillapa Srijunpetch [1]

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีในประเทศไทยยังไม่มี เนื่องจากปี 2565 เป็นปีแรกที่มีการเปิดเผยรายงานดังกล่าวโดยสมัครใจ แต่สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา มีงานวิจัยเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง แต่กฎระเบียบว่าด้วยการเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีในประเทศสหรัฐอเมริกา แตกต่างจากในประเทศไทย คือในประเทศสหรัฐอเมริกา การเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีไม่ใช่การเปิดเผยโดยสมัครใจของสำนักงานบัญชี แต่เมื่อ Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) ทำการตรวจระบบควบคุมคุณภาพแล้ว จะมีการเปิดเผยรายงานดังกล่าวทุกสำนักงานบัญชี โดย PCAOB จะตรวจระบบควบคุมคุณภาพเป็นประจำทุกปี สำหรับสำนักงานบัญชีที่ออกรายงานผู้สอบบัญชีแก่บริษัทจำนวน 100 บริษัทขึ้นไป แต่ทั้งนี้ PCAOB จะไม่ได้ทำการตรวจสอบระบบควบคุมคุณภาพสำหรับสำนักงานบัญชีที่ตรวจบริษัทน้อยกว่า 100 บริษัทต่อปี โดยจะตรวจสอบระบบควบคุมคุณภาพอย่างน้อย 1 ครั้งในรอบ 3 ปี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงอ้างอิงจากงานวิจัยซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างเป็น PCAOB inspection report จากประเทศสหรัฐอเมริกา

Gunny and Zhang [2] วิจัยเกี่ยวกับ PCAOB inspection report กับคุณภาพงานสอบบัญชี โดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ การแก้ไขงบการเงิน และการแสดงความเห็นเรื่องการดำเนินงานต่อเนื่อง ผลการวิจัยพบว่า ลูกค้าของสำนักงานบัญชีที่ถูกประเมินทุก 3 ปี และได้รับผลการประเมินระบบควบคุมคุณภาพว่าระบบควบคุมคุณภาพมีข้อบกพร่อง หรือมีข้อบกพร่องอย่างรุนแรง มีการรายงานรายการคงค้างที่ผิดปกติสูงกว่าบริษัทอื่นๆอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ บริษัทเหล่านี้ยังมีการแก้ไขงบการเงินที่เผยแพร่ไปแล้วมากกว่าบริษัทอื่นๆ แต่อย่างไรก็ดี งานวิจัยนี้ ไม่พบว่า ลูกค้าของสำนักงานบัญชีที่ถูกประเมินทุก 3 ปี และได้รับผลการประเมินระบบควบคุมคุณภาพว่าระบบควบคุมคุณภาพมีข้อบกพร่อง หรือมีข้อบกพร่องอย่างรุนแรง มีการแสดงความเห็นเรื่องการดำเนินงานต่อเนื่องแตกต่างจากบริษัทอื่น แต่ในกรณีของสำนักงานบัญชีที่ให้บริการลูกค้ามากกว่าปีละ 100 ราย และต้องถูกประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีทุกปี ไม่พบว่า ผลการประเมินสะท้อนคุณภาพงานสอบบัญชีที่แตกต่างกันแต่อย่างใด ในงานวิจัยของ Nagy [3] พบว่าสำนักงานบัญชีที่มีการเปิดเผยข้อมูลผลประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยมีผลการประเมินที่บ่งชี้ว่า สำนักงานบัญชีดังกล่าวมีปัญหาในระบบควบคุมคุณภาพงานสอบ

บัญชี จะสูญเสียส่วนแบ่งการตลาดอย่างมีนัยสำคัญ ผู้วิจัยจึงสรุปว่า การเปิดเผยข้อมูลผลการประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นสัญญาณที่บ่งชี้คุณภาพงานสอบบัญชีในสายตาของบริษัทลูกค้า

Abbott et al. [4] วิจัยเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลผลการประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีสำหรับสำนักงานสอบบัญชีขนาดเล็ก ซึ่งมีลูกค้าไม่เกินปีละ 100 ราย พบว่า ลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีที่มีผลการประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีซึ่งระบุว่ามีข้อบกพร่องเกี่ยวกับมาตรฐานการบัญชี มีแนวโน้มจะเปลี่ยนผู้สอบบัญชี มากกว่าลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชีที่มีผลการประเมินระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยไม่มีปัญหาเกี่ยวกับมาตรฐานการบัญชี และผลดังกล่าวปรากฏอย่างเด่นชัดขึ้น ในกรณีที่บริษัทลูกค้ามีประเด็นเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างตัวแทนสูง และมีคณะกรรมการตรวจสอบที่เป็นอิสระและมีความเชี่ยวชาญ แต่งานวิจัยไม่พบว่า ลูกค้าของสำนักงานบัญชีที่มีปัญหา ใช้ประเด็นปัญหาในการต่อรองขอลดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ทั้งนี้ ผลการวิจัยเป็นหลักฐานบ่งชี้ว่า ผลการประเมินจาก PCAOB ช่วยสร้างความแตกต่างระหว่างสำนักงานบัญชีขนาดเล็กได้ PCAOB มีหน้าที่ตรวจสอบสำนักงานบัญชีทุกแห่งที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอบบัญชีให้แก่บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่บริษัทจดทะเบียนบางแห่งซึ่งเป็นบริษัทจากต่างประเทศใช้ผู้สอบบัญชีจากประเทศของตนเอง โดยบางประเทศ ไม่อนุญาตให้ PCAOB เข้าตรวจสอบคุณภาพของสำนักงานบัญชีในประเทศ Lamoreaux [5] ศึกษาว่า สำนักงานบัญชีในต่างประเทศซึ่งเป็นผู้สอบบัญชีให้แก่บริษัทจดทะเบียนในสหรัฐอเมริกาและเป็นสำนักงานที่ PCAOB สามารถตรวจสอบคุณภาพได้ ให้บริการโดยมีคุณภาพงานสอบบัญชีที่สูงกว่าสำนักงานที่ PCAOB ไม่สามารถเข้าตรวจสอบได้หรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า สำนักงานบัญชีที่ PCAOB เข้าตรวจสอบได้ มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่าสำนักงานที่ PCAOB ไม่สามารถตรวจสอบได้ Krishnan et al. [6] ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพงบการเงินของบริษัทต่างประเทศที่ตรวจโดยผู้สอบบัญชีที่ถูกตรวจสอบโดย PCAOB และผู้สอบบัญชีที่ไม่ได้ถูกตรวจสอบโดย PCAOB ผลการศึกษาระบุว่า ผู้สอบบัญชีที่ถูกตรวจสอบโดย PCAOB มีคุณภาพงานสอบบัญชีสูงกว่าผู้สอบบัญชีที่อยู่ในสำนักงานที่ไม่ได้ถูกตรวจสอบโดย PCAOB

Eutsler et al. [7] แสดงหลักฐานว่า สำนักงานบัญชีที่ไม่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องในการควบคุมคุณภาพตามที่ PCAOB ให้คำแนะนำไว้ มีคุณภาพงานสอบบัญชีที่ด้อยกว่าสำนักงานบัญชีอื่นๆ โดยบริษัทที่เปลี่ยนมาใช้สำนักงานบัญชีที่มีปัญหาเรื่องการควบคุมคุณภาพ มีรายการคงค้างที่ผิดปกติมากกว่าบริษัทอื่นๆ ทั้งนี้ ค่าสอบบัญชีที่บริษัทเหล่านี้จ่ายให้แก่สำนักงานบัญชีที่มีปัญหาเรื่องการควบคุมคุณภาพ ไม่ได้ต่ำกว่าค่าสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีบริษัทเดิม อาจเป็นไปได้ว่า บริษัทเหล่านี้ ต้องการมีผู้สอบบัญชีที่มีคุณภาพต่ำ เพื่อให้บริษัทสามารถตกแต่งกำไรได้

ทั้งนี้ มีงานวิจัยที่แสดงผลในทิศทางตรงกันข้ามจากงานวิจัยอื่นๆข้างต้น โดย Stuber and Hogan [8] ศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ประเทศสหรัฐอเมริกาที่เป็นสถาบันการเงิน และพบว่า การที่ PCAOB ตรวจสอบสำนักงานบัญชี มีความสัมพันธ์กับความถูกต้องของตัวเลขประมาณการผลการขาดทุนจากการปล่อยกู้ โดยการตรวจสอบคุณภาพสำนักงานบัญชีโดย PCAOB สัมพันธ์กับความถูกต้องของตัวเลขประมาณการในทิศทางลบ คือความถูกต้องลดลง แต่ความระมัดระวังในการประมาณตัวเลขเพิ่มขึ้น สำหรับในประเทศไทย งานของวีระพงษ์ กิติวงค์ ให้ผลใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้ โดยแสดงให้เห็นว่าเมื่อสำนักงาน ก.ล.ต. เข้าตรวจสอบคุณภาพสำนักงานบัญชี ตัวเลขการปรับแต่งรายการค้าที่บริษัทเลือกใช้ เปลี่ยนจากรายการประมาณการ เป็นการใช้รายการค้าที่เกิดขึ้นจริง อันเป็นผลจากการที่ผู้สอบบัญชีใช้ความระมัดระวังในการตรวจสอบมากขึ้น

สมมติฐานของการวิจัย

เนื่องจากในประเทศไทยเพิ่งจะมีการเปิดเผยรายงานการตรวจสอบคุณภาพสำนักงานบัญชีโดยสำนักงาน กลต. จึงหางานวิจัยที่อ้างอิงได้น้อย แต่ในประเทศสหรัฐอเมริการ มีการทำการวิจัยในหัวข้อดังกล่าวแล้ว โดยในงานวิจัยของ Carcello et al. [9] ที่ได้ทำการศึกษาคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานบัญชีกลุ่ม Big 4 หลังจากที่มีการตรวจสอบโดย PCAOB พบว่าคุณภาพงานสอบบัญชีซึ่งวัดค่าผ่านรายการคงค้างที่ผิดปกติมีคุณภาพที่ดีขึ้น คือรายการคงค้างที่ผิดปกติลดลง ทั้งนี้ ผู้วิจัยอธิบายว่าการตรวจสอบโดย PCAOB แตกต่างจากการตรวจสอบโดย peer review โดยการตรวจสอบจาก PCAOB มีความเป็นอิสระมากกว่า เพราะสำนักงานบัญชีไม่สามารถเลือกได้ว่าใครจะเป็นผู้มาตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบจาก PCAOB ยังมีความเชี่ยวชาญ เนื่องจากปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบสำนักงานบัญชีเป็นงานหลักและมีโอกาสตรวจสอบสำนักงานบัญชีหลายแห่ง ขอบเขตการตรวจสอบของ PCAOB ก็มีขอบเขตที่กว้าง ลึกและครอบคลุมมากกว่าของ peer review เพราะไม่มีข้อจำกัดทางการเงินหรือกฎเกณฑ์ในการตรวจสอบ และสาเหตุที่การตรวจสอบโดย PCAOB จะช่วยเพิ่มคุณภาพงานงานตรวจสอบบัญชี เนื่องจากสำนักงานบัญชีจะได้รับคำแนะนำว่าการตรวจสอบและควบคุมคุณภาพที่ดีจะต้องทำอย่างไร และสำนักงานบัญชีจะไม่ยอมให้ลูกค้ามีการตกแต่งตัวเลขกำไรเมื่อรู้ว่า สำนักงานจะถูกตรวจสอบโดย PCAOB ซึ่งเป็นหน่วยงานกำกับดูแลเป็น

ประจำทุกปี และรายงานดังกล่าวจะถูกเผยแพร่ต่อสาธารณะ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อชื่อเสียงของสำนักงานบัญชีและอาจทำให้เสียลูกค้า หากไม่มีการรักษาคุณภาพงานสอบบัญชี ดังนั้น สำนักงานบัญชีจึงมีแรงจูงใจที่จะเพิ่มคุณภาพงานสอบบัญชีเมื่อมีหน่วยงานกำกับดูแลเช่น PCAOB มาทำการตรวจสอบคุณภาพเป็นประจำทุกปี

สมมติฐานของงานวิจัยแบ่งเป็น 2 model ตามการเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง

การทดสอบ model แรก เป็นการเปรียบเทียบคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานบัญชีที่เปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพโดยสมัครใจ กับคุณภาพงานสอบบัญชีของสำนักงานบัญชีที่ไม่เปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพ โดยข้อสมมุติฐานคือสำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนประเมินต่ำ อาจไม่ต้องการเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพ เนื่องจากอาจส่งผลให้ลูกค้าสอบบัญชีเกิดข้อสังสัยเกี่ยวกับคุณภาพงานสอบบัญชี และจะเป็นการเปรียบเทียบกับสำนักงานบัญชีอื่นที่มีคะแนนสูงกว่า แต่อย่างไรก็ดี ก็มีความเป็นไปได้ว่า สำนักงานบัญชีที่ไม่เปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพไม่ได้มีความแตกต่างกับสำนักงานที่เปิดเผยรายงานดังกล่าวในแง่ของคุณภาพงานสอบบัญชี

Null Hypothesis 1: การเปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ

ใน Model ที่ 2 จะเป็นการหาความสัมพันธ์ของคะแนนประเมินการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีกับคุณภาพงานสอบบัญชี โดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ โดยในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในกลุ่มลูกค้าของสำนักงานบัญชี 10 แห่ง ที่มีการเปิดเผยข้อมูลผลการประเมินการตรวจระบบควบคุมคุณภาพ โดยคะแนนประเมินสะท้อนคุณภาพขององค์ประกอบ 6 ด้าน ตามมาตรฐานการควบคุมคุณภาพ ฉบับที่ 1 หากคุณภาพของแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กับคุณภาพงานสอบบัญชี ผลวิจัยจะสะท้อนความแตกต่างของรายการคงค้างที่ผิดปกติ โดย Null Hypothesis และ Alternative Hypothesis ใน model ที่ 2 เขียนได้ดังนี้

Null Hypothesis 2: ผลการประเมินการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. ไม่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ

Alternative Hypothesis 2: ผลการประเมินการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. มีความสัมพันธ์กับคุณภาพงานสอบบัญชีโดยวัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของงานวิจัยนี้คือบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย และตลาดหลักทรัพย์ MAI ซึ่งเป็นลูกค้าของสำนักงานสอบบัญชี 32 แห่ง ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสำนักงาน ก.ล.ต. ไม่รวมบริษัทประกัน ธนาคาร บริษัทหลักทรัพย์ เนื่องจากองค์ประกอบของงบการเงินมีความแตกต่างกับบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นๆ จึงทำให้การคำนวนรายการคงค้างที่ผิดปกติแตกต่างกับของบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นและทำให้การเปรียบเทียบอาจไม่มีความเหมาะสม โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์มีจำนวน 518 บริษัท

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล Multiple regression โดยมีการวัดรายการคงค้างที่ผิดปกติด้วย Yoon Model เป็นตัวแปรตาม และการเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยรายงานการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นตัวแปรอิสระใน Model ที่ 1 และคะแนนการประเมินการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีเป็นตัวแปรอิสระใน Model ที่ 2 ทั้งนี้ รายการคงค้างที่ผิดปกติหรือรายการคงค้างที่เกิดจากดุลยพินิจของผู้บริหาร คำนวณจากรายการคงค้างของบริษัท หักด้วยรายการคงค้างจากการดำเนินงานซึ่งประมาณตามรายอุตสาหกรรมตามสมการของ Yoon et al. [10] ดังต่อไปนี้

$$TA_{it}/REV_{it} = \beta_0 + \beta_1 (\Delta REV_{it} - \Delta AR_{it})/REV_{it} + \beta_2 (\Delta EXP_{it} - \Delta AP_{it})/REV_{it} + \beta_3 (DEP_{it} + PEN_{it})/REV_{it} + e_{it}$$

โดยที่ TA_{it} = รายการคงค้างรวมของบริษัท i ในปี ที่ t ซึ่งคำนวณได้จาก กำไรทางบัญชี หักด้วยกระแสเงินสดจากการดำเนินงาน REV_{it} = รายได้รวมของบริษัท i ในปี ที่ t ΔREV_{it} = การเปลี่ยนแปลงของรายได้ของบริษัท i ในปี ที่ t และ t-1 ΔAR_{it} = การเปลี่ยนแปลงของลูกหนี้การค้าสุทธิของบริษัท i ในปี ที่ t และ t-1 ΔEXP_{it} = การเปลี่ยนแปลงของต้นทุนขายและค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร หักค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน ของบริษัท i ในปี ที่ t และ t-1 ΔAP_{it} = การเปลี่ยนแปลงของเจ้าหนี้การค้า

ของบริษัท i ในปี ที่ t และ t-1 DEP_{it} = ค่าเสื่อมราคาของบริษัท i ในปี ที่ t PEN_{it} = ค่าใช้จ่ายผลประโยชน์พนักงานของบริษัท i ในปี ที่ t

ตัวแปรควบคุมได้แก่ ขนาดของกิจการ วัดจากค่าล็อการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม ขนาดของสำนักงานบัญชี แบ่งเป็นสำนักงานบัญชีในกลุ่ม Big4 ซึ่งได้แก่ EY PwC Deloitte และ KPMG และกลุ่ม non-Big4 ความเสี่ยงของบริษัทโดยวัดจากการที่บริษัทมีผลขาดทุนในปีก่อนหน้าหรือไม่ โดยวัดค่าเป็นตัวแปรหุ่น โครงสร้างเงินทุนวัดจากสัดส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นรวม และความสามารถในการทำกำไร วัดจากอัตราผลตอบแทนสินทรัพย์รวม

สมการที่ใช้ทดสอบสมมุติฐานคือ

1. $DA = \beta_0 + \beta_1 Report + \beta_2 Size + \beta_3 Big4 + \beta_4 Loss + \beta_5 DebtEquity + \beta_6 ROA + e$
2. $DA = \beta_0 + \beta_1 Cat + \beta_2 Size + \beta_3 Big4 + \beta_4 Loss + \beta_5 DebtEquity + \beta_6 ROA + e$

ตัวแปร Report เป็นตัวแปรหุ่น สำหรับบริษัทที่ตรวจบัญชีโดยผู้สอบบัญชีที่สมัครใจเปิดเผยรายงานการควบคุมคุณภาพหรือไม่เปิดเผย ตัวแปร Cat คือคะแนนของแต่ละองค์ประกอบ 6 ด้าน ตามมาตรฐานการควบคุมคุณภาพ ฉบับที่ 1 โดยตัวแปรควบคุม มาจากผลการวิจัยก่อนหน้า อาทิเช่น ในการศึกษาของ Priyanti and Dewi [11] พบว่าบริษัทขนาดใหญ่รายการคงค้างที่ผิดปกติต่ำกว่าบริษัทขนาดเล็ก เนื่องจากบริษัทขนาดใหญ่มีระบบการควบคุมภายในที่ดีกว่าบริษัทขนาดเล็ก จึงทำให้ระบบการรายงานทางการเงินมีคุณภาพมากกว่าบริษัทขนาดเล็ก จากการศึกษาของ DeAngelo [12] ซึ่งให้เหตุผลว่าสำนักงานบัญชีขนาดใหญ่ซึ่งมีจำนวนลูกค้ามากกว่าสำนักงานบัญชีขนาดเล็ก จะมีแรงจูงใจที่จะให้บริการสอบบัญชีที่มีคุณภาพสูงกว่าสำนักงานบัญชีขนาดเล็ก เนื่องจาก หากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น สำนักงานบัญชีขนาดใหญ่จะได้รับผลกระทบทางลบที่มากกว่า สำหรับในประเทศไทย งานวิจัยที่สอดคล้องกับงานของ DeAngelo คืองานของ Vanichthaworn and Sophaphong [13] ซึ่งให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าสำนักงานบัญชีขนาดใหญ่ มีทรัพยากรเพียงพอในการเพิ่มทักษะให้กับพนักงาน ความเสี่ยงของบริษัทซึ่งวัดจากการมีผลขาดทุนทางบัญชีและการมีสัดส่วนหนี้สินต่อส่วนทุนสูง มาจากงานวิจัยในอดีตที่พบว่าบริษัทที่มีความเสี่ยงสูง มีแนวโน้มที่จะบริหารกำไรเพื่อรายงานตัวเลขผลประกอบการที่ดีกว่าความเป็นจริง DeDond and Jiambalvo [14] ดังนั้นในทิศทางตรงกันข้าม บริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรสูง มีแนวโน้มที่จะมีการบริหารกำไรต่ำกว่าบริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรต่ำ

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติพรรณนา โดยการแสดงค่าสูงสุด ต่ำสุด ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ทั้งแบบ Pearson และ Spearmans และใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุในการทดสอบสมมุติฐานงานวิจัย

การวิเคราะห์ทางสถิติเชิงพรรณนา

ตารางที่ 1 ค่าสถิติเชิงพรรณนา

ตัวแปร	บริษัทที่ไม่เปิดเผยรายงาน (n=173)				บริษัทที่เปิดเผยรายงาน (n=355)				T-Test	
	Mean	Min	Max	Std.Dev	Mean	Min	Max	Std.Dev	t-value	p-value
ABSAccru	0.226	0.003	5.027	0.490	0.194	0.000	3.726	0.343	0.770	0.440
ABNAccru	0.008	-2.490	5.027	0.540	0.009	-3.726	3.007	0.394	-0.020	0.981
Loss	0.324	0.000	1.000	0.469	0.158	0.000	1.000	0.365	4.090	<.0001
Size	22.013	19.522	27.492	1.265	23.135	20.011	28.859	1.577	-8.810	<.0001
ebtEquity	1.205	0.012	13.494	1.819	1.477	0.014	50.407	3.386	-1.200	0.231
ROA	0.023	-0.481	0.505	0.097	0.051	-0.287	0.546	0.078	-3.360	0.001
Big4	0.110	0.000	1.000	0.314	0.944	0.000	1.000	0.231	-31.110	<.0001

ตารางที่ 1 แสดงค่าทางสถิติของตัวแปรในสมการ โดยในกลุ่มตัวอย่างพบว่า 355 ตัวอย่างเป็นบริษัทที่ได้รับการตรวจสอบบัญชีโดยผู้สอบบัญชีที่มีการเปิดเผยรายงานการตรวจสอบคุณภาพสำนักงานโดย ก.ล.ต. และ 173 ตัวอย่าง เป็นบริษัทที่ได้จ้างผู้สอบบัญชีที่ไม่ได้เปิดเผยรายงานการตรวจสอบคุณภาพสำนักงานโดย ก.ล.ต. เมื่อเปรียบเทียบตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม พบว่า บริษัทที่จ้างผู้สอบบัญชีที่สมัครใจเปิดเผยรายงานการตรวจสอบคุณภาพสำนักงานโดย ก.ล.ต. เป็นบริษัทที่มีขนาดใหญ่กว่า มีอัตราส่วนหนี้สินต่อทุนสูงกว่า มีความสามารถในการทำกำไรสูงกว่า และมีสัดส่วนที่ใช้ผู้สอบบัญชีในกลุ่ม Big4 มากกว่าบริษัทที่จ้างผู้สอบบัญชีที่ไม่ได้เปิดเผยรายงานการตรวจสอบคุณภาพสำนักงานโดย ก.ล.ต. แต่สำหรับตัวแปรอิสระ คือ รายการคงค้างที่ผิดปกติ ทั้งที่เป็นค่าสัมบูรณ์และแบบมีเครื่องหมาย ไม่พบความแตกอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างสองกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ

ตารางที่ 2 ผลสมการถดถอยเชิงพหุระหว่างการสมัครใจเปิดเผยรายงานการผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. และรายการคงค้างที่ผิดปกติ

Panel A: ตัวแปรตามคือค่าสัมบูรณ์รายการคงค้างที่ผิดปกติ						Panel B: ตัวแปรตามคือรายการคงค้างที่ผิดปกติ					
	Coeff.	Std	t-value	p-value	VIF		Coeff.	Std	t-value	p-value	VIF
Intercept	0.327	0.259	1.260	0.208		Intercept	(0.189)	0.290	(0.650)	0.516	
Report	(0.041)	0.064	(0.650)	0.516	3.269	Report	(0.077)	0.072	(1.080)	0.281	3.269
Loss	0.099	0.052	1.900	0.058	1.647	Loss	(0.002)	0.058	(0.030)	0.975	1.647
Size	(0.008)	0.012	(0.690)	0.491	1.228	Size	0.011	0.013	0.810	0.420	1.228
DebtEquity	0.035	0.006	5.910	<.0001	1.130	DebtEquity	(0.043)	0.007	(6.530)	<.0001	1.130
ROA	(0.033)	0.249	(0.130)	0.895	1.655	ROA	0.327	0.280	1.170	0.243	1.655
Big4	0.031	0.065	0.480	0.629	3.403	Big4	0.083	0.073	1.130	0.258	3.403
F Value		8.730	Model P-value		<.0001	F Value		9.310	Model P-value		<.0001
R-Square	0.091	Adj R-Sq	0.081	n	528	R-Square	0.097	Adj R-Sq	0.087	n	528

ตารางที่ 2 เป็นตารางแสดงผลของการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 ผลดังที่แสดงด้านบน พบว่า ไม่มีหลักฐานแสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่าง การสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี ซึ่งวัดค่า โดยรายการคงค้างที่ผิดปกติตาม Yoon Model ทั้งแบบที่เป็นค่าที่มีเครื่องหมาย และค่าสัมบูรณ์ ทั้งนี้ model ทั้งสอง model มีค่า p-value ต่ำกว่า 0.05 โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับรายการคงค้างที่ผิดปกติ คือ Debt to Equity Ratio กล่าวคือ ตัวแปร Debt to Equity Ratio มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ผิดปกติ แปลความหมายได้ว่า บริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนทุนสูง จะมีรายการคงค้างที่ผิดปกติสูงกว่าบริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนทุนต่ำกว่า โดยรายการคงค้างมีจำนวนที่มากกว่าค่าปกติอาจเป็นทั้งด้านบวกและด้านลบ แต่ใน model ที่รายการคงค้างเป็นแบบมีเครื่องหมาย ตัวแปร Debt to Equity Ratio มีความสัมพันธ์เชิงลบ กับรายการคงค้างที่ผิดปกติ แปลความหมายได้ว่า บริษัทที่มีอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนทุนสูง จะมีรายการคงค้างที่ผิดปกติที่อยู่ในทิศทางลบมากกว่าบริษัท โดยในงานของ Goodman and Hall [15] ได้อธิบายว่า รายการคงค้างที่ผิดปกติด้านบวก แสดงถึงการใช้ทางเลือกทางบัญชีที่เป็นไปเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับบริษัท ดังนั้น เมื่อรายการคงค้างที่ผิดปกติอยู่ในทิศทางลบ อาจแสดงถึงการบริหารกำไรด้านลบ ซึ่งเป็นการ take big bath ในงานวิจัยของ Jordan and Clark [16] ได้ให้ข้อสรุปว่า ในปีที่บริษัทเผชิญกับตัวเลขกำไรที่ลดลง ผู้บริหารของกิจการเลือกใช้ทางเลือกทางบัญชีเพื่อให้บริษัทมีตัวเลขกำไรลดลงไปอีก เนื่องจากจะไม่ถูกลงโทษมากไปกว่าที่จะต้องเป็นอยู่แล้ว และยังทำให้สามารถเพิ่มกำไรในปีถัดๆไปได้ง่ายยิ่งขึ้น ในปี 2565 เป็นช่วงที่ทั่วโลกประสบกับการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ซึ่งส่งผลต่อสภาวะเศรษฐกิจ อาจเป็นไปได้ว่า บริษัทที่มีความเสี่ยงสูง คือมีสัดส่วนหนี้สินต่อทุนที่สูง อาจใช้โอกาสนี้ ในการบริหารจัดการกำไรด้านลบ เพื่อประโยชน์ในอนาคต

ตารางที่ 3 ผลสมการถดถอยเชิงพหุ ระหว่างคะแนนขององค์ประกอบแต่ละด้านจากรายงานการผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. และค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ผิดปกติ

	องค์ประกอบที่ 1		องค์ประกอบที่ 2		องค์ประกอบที่ 3		องค์ประกอบที่ 5		องค์ประกอบที่ 6	
	Coeff.	p-value	Coeff.	p-value	Coeff.	p-value	Coeff.	p-value	Coeff.	p-value
Intercept	0.093	0.760	0.170	0.621	0.385	0.385	0.476	0.067	0.214	0.571
Category	0.081	0.368	0.027	0.734	(0.122)	(0.122)	(0.114)	0.005	0.016	0.899
Loss	0.014	0.799	0.018	0.749	0.014	0.014	0.020	0.716	0.018	0.743
Size	(0.004)	0.699	0.005)	0.645	(0.005)	0.005)	0.006)	0.596	(0.005)	0.631
DebtEquity	0.043	<.0001	0.043	<.0001	0.043	0.043	0.043	<.0001	0.043	<.0001
ROA	0.161)	0.546	(0.149)	0.577	(0.142)	0.142)	(0.123)	0.641	(0.145)	0.585
Big4	0.061	0.524	0.055	0.733	0.020)	(0.020)	(0.007)	0.923	0.027	0.881
	R-Square	0.192	R-Square	0.191	R-Square	0.191	R-Square	0.208	R-Square	0.190

ตารางที่ 3 เป็นตารางแสดงผลของการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผลดังที่แสดงด้านบน พบว่าคะแนนประเมินขององค์ประกอบที่ 5 คือ ด้านการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ผิดปกติ กล่าวคือ สำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนด้านองค์ประกอบด้านการปฏิบัติงานสูง ซึ่งหมายถึงมีคุณภาพด้านการปฏิบัติงานต่ำ กลับมีแนวโน้มที่จะมีลูกค้าที่มีรายการคงค้างที่ผิดปกติต่ำกว่าสำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนซึ่งสะท้อนคุณภาพด้านการปฏิบัติงานที่ดีกว่า อาจแปลได้ว่า สำนักงานบัญชีที่มีคะแนนสูงมีความระมัดระวังมากกว่า

สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 ไม่พบหลักฐานแสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่าง การสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี ซึ่งวัดค่า โดยรายการคงค้างที่ผิดปกติตาม Yoon Model ทั้งแบบที่เป็นค่าที่มีเครื่องหมาย และค่าสัมบูรณ์ และเมื่อมีการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2 ผลที่ได้เป็นไปในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับที่คาดการณ์ไว้ กล่าวคือ คะแนนประเมินขององค์ประกอบที่ 5 คือ ด้านการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับค่าสัมบูรณ์ของรายการคงค้างที่ผิดปกติ กล่าวคือ สำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนด้านองค์ประกอบด้านการปฏิบัติงานสูง ซึ่งหมายถึงมีคุณภาพด้านการปฏิบัติงานต่ำ กลับมีแนวโน้มที่จะมีลูกค้าที่มีรายการคงค้างที่ผิดปกติต่ำกว่าสำนักงานบัญชีที่ได้คะแนนซึ่งสะท้อนคุณภาพด้านการปฏิบัติงานที่ดีกว่า อาจแปลได้ว่า สำนักงานบัญชีที่มีคะแนนสูงมีความระมัดระวังมากกว่า

อภิปรายผล

การไม่สามารถปฏิเสธสมมุติฐานที่ 1 ได้ ซึ่งหมายถึง ไม่พบหลักฐานแสดงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างการสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชีโดยสำนักงาน ก.ล.ต. กับคุณภาพงานสอบบัญชี อาจเป็นผลมาจากการที่สำนักงานบัญชีมีคุณภาพที่ไม่ได้แตกต่างกัน การสมัครใจเปิดเผยรายงานผลการตรวจระบบควบคุมคุณภาพงานสอบบัญชี จึงไม่ได้เป็นข้อบ่งชี้ว่าสำนักงานบัญชีที่เปิดเผย มีคุณภาพมากกว่า สำนักงานบัญชีที่ไม่เปิดเผยรายงานอาจจะมีคะแนนไม่ต่างจากสำนักงานบัญชีที่เลือกจะเปิดเผยรายงาน หรืออีกคำอธิบายหนึ่งคือ Knechel et al. [17] มองการการตรวจสอบงบการเงินของผู้สอบบัญชี ในมุมมองของการบริการในเชิงเศรษฐศาสตร์ ซึ่งแตกต่างจากการผลิตสินค้า เนื่องจากการให้บริการจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากลูกค้าผู้รับบริการ ตัวเลขรายการคงค้างที่ผิดปกติ มีอิทธิพลมาจากทั้งลูกค้าผู้รับบริการและผู้สอบบัญชี คุณภาพของผู้สอบบัญชีเพียงด้านเดียว อาจไม่สะท้อนไปยังคุณภาพของงบการเงินที่วัดจากรายการคงค้างที่ผิดปกติ สำหรับผลที่ได้จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบตามมาตรฐานการควบคุมคุณภาพ ฉบับที่ 1 ซึ่งให้ผลที่ตรงข้ามกับที่คาดไว้ อาจจะเป็นผลมากจากระดับความระมัดระวังของผู้สอบบัญชี ซึ่งการใช้ความระมัดระวังที่มากขึ้นส่งผลให้เกิดรายการคงค้างที่ผิดปกติน้อยลง โดยอาจเทียบเคียงกับงานของ Stuber and Hogan [18] ที่แสดงให้เห็นว่า การตรวจสอบของ PCAOB ทำให้มีความระมัดระวังในการประมาณตัวเลขเพิ่มขึ้น โดยสำนักงานบัญชีที่อาจรู้ตัวว่ามีปัญหาในการปฏิบัติงาน ยิ่งใช้ความระมัดระวังมากยิ่งขึ้นไปอีก

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และขอขอบคุณผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยเก็บข้อมูลทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

[1] Hanchokchaichana, Nipan and Srijunpetch, Sillapaporn (2014). Auditing and Assurance. TNP Press. (in Thai).

[2] Gunny, K. A., & Zhang, T. C. (2013). PCAOB inspection reports and audit quality. Journal of Accounting and Public Policy, 32(2), 136-160.

[3] Nagy, A. L. (2014). PCAOB quality control inspection reports and auditor reputation. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 33(3), 87-104.

[4] Abbott, L. J., Gunny, K. A., & Zhang, T. C. (2013). When the PCAOB talks, who listens? Evidence from stakeholder reaction to GAAP-deficient PCAOB inspection reports of small auditors. Auditing: A Journal of Practice & Theory, 32(2), 1-31.

[5] Lamoreaux, P. T. (2016). Does PCAOB inspection access improve audit quality? An examination of foreign firms listed in the United States. Journal of Accounting and Economics, 61(2-3), 313-337.

[6] Krishnan, J., Krishnan, J., & Song, H. (2017). PCAOB international inspections and audit quality. The Accounting Review, 92(5), 143-166.

[7] Eutsler, J., Holderness, D. K., & Jones, M. M. (2020). Hiring Auditors with a Part II Quality Control Report: An Opportunity for Increased Earnings Management or Lower Audit Fees?. Journal of Forensic Accounting Research, 5(1), 73-93.

[8] Stuber, S. B., & Hogan, C. E. (2021). Do PCAOB inspections improve the accuracy of accounting estimates?. Journal of Accounting Research, 59(1), 331-370.

[9] Carcello, J. V., Hollingsworth, C., & Mastrolia, S. A. (2011). The effect of PCAOB inspections on Big 4 audit quality. Research in accounting regulation, 23(2), 85-96.

[10] Yoon, S. S., Miller, G., & Jiraporn, P. (2006). Earnings management vehicles for Korean firms. Journal of International Financial Management & Accounting, 17(2), 85-109.

[11] Priyanti, D. F., & Dewi, N. H. (2019). The effect of audit tenure, audit rotation, accounting firm size, and client's company size on audit quality. The Indonesian Accounting Review, 9(1), 1-14.

[12] DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. Journal of accounting and economics, 3(3), 183 199

[13] Vanichthaworn, Kamon and Sophaphong, Phichet (2019). Factors Influencing the Quality of Auditing Accounts of Certified Public Accountants of Thailand. Journal of MCU Nakhondhat, 6(9), 4332–4345. (in Thai).

[14] DeFond, M. L., & Jiambalvo, J. (1994). Debt covenant violation and manipulation of accruals. Journal of accounting and economics, 17(1-2), 145-176.

[15] Goodman, T. H., & Hall, M. (2007). Abnormal accruals and external financing. Eller college of management, University of Arizona.

[16] Jordan, C. E., & Clark, S. J. (2004). Big bath earnings management: the case of goodwill impairment under SFAS No. 142. Journal of Applied Business Research (JABR), 20(2).

[17] Knechel, W. R., Thomas, E., & Driskill, M. (2020). Understanding financial auditing from a service perspective. Accounting, Organizations and Society, 81, 101080.

[18] Stuber, S. B., & Hogan, C. E. (2021). Do PCAOB inspections improve the accuracy of accounting estimates?. Journal of Accounting Research, 59(1), 331-370.